

БОРЩІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ – НАУКОВО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

У статті висвітлено діяльність Борщівського обласного краєзнавчого музею, особливості становлення і розвитку закладу, досліджено процес зародження наукових традицій в окремо взятому регіоні. Проаналізовано основні напрямки діяльності установи: польові дослідження, формування музейних збірок, публікації результатів наукових та краєзнавчих досліджень, давнича справа.

Ключові слова: Борщів, музей, колекції, виставки, трипільська культура, етнографія.

Неписана історія краю сягає у глибину віків, оскільки сприятливий клімат, наявність життєздатних чорноземів, багатство тваринного і рослинного світу, а також значна кількість річок створили умови для активного заселення цієї місцевості. Тут народжувались і зникали з історичної арени різні культури і цивілізації. Борщівщина – широкознаний, відомий далеко за межами України край унікальних археологічних пам'яток. Палеолітичні стоянки на берегах Серету і Нічлави, трипільські старожитності з більчанської печери «Вертеба», Михалківські золоті скарби, скіфські кургани, кам'яні гробниці, «Троянові вали», давньоруські городища та руїни середньовічних замків завжди привертати і привертають увагу дослідників. Відтак, «скарби» Борщівщини знайшли своє місце у краєзнавчому музеї.

В експозиційних залах музею відвідувачі можуть ознайомитися з рідкісними археологічними, етнографічними та нумізматичними колекціями. Тут зберігаються прадавні друковані книги, мальовничі полотна й скульптури.

Борщівський краєзнавчий музей розташований у центральній частині міста, в будинку колишнього «Народного дому», збудованого у 1908 р. Музей засновано у 1976 р. Спочатку він існував на громадських засадах, а в 1979 р. став відділом Тернопільського обласного краєзнавчого музею. У 1993 р. при музеї було створено новий відділ – «Музей Т. Г. Шевченка». В тому ж році відкрито й картинну галерею. Тут виставляють свої роботи ху-

Будинок Борщівського краєзнавчого музею

дощники з різних міст України, а також місцеві митці. В 1998 р. створено нову експозицію в краєзнавчому відділі. У 2003 р. заклад отримав статус обласного комунального краєзнавчого музею. Через рік до складу музею увійшов новостворений відділ: у печері Вертеба, що знаходиться поблизу с. Більче-Золоте, було відкрито підземний музей трипільської культури. На даний час Борщівський краєзнавчий музей є різнопрофільним і складається з таких структурних підрозділів (відділів): Історико-краєзнавчий музей, Музей Т. Г. Шевченка з картинною галереєю, Печера-музей трипільської культури «Вертеба».

Структурною одиницею музею є наукова бібліотека, книжковий фонд якої налічує понад 5 тис. книг. При бібліотеці діє читальний зал. Загальна площа музею – 1072 кв. м. Експозиційна площа – 877 кв.м. Є два фондові приміщення, реставраційна майстерня.

Фондова збірка музею

Фондова збірка музею становить понад 17 тис. експонатів. Найважливіші колекції: археологічна (унікальні матеріали трипільської культури), етнографічна (стародавні вишиті борщівські сорочки), мистецька (твори українських художників, передані Міністерством культури України, роботи місцевих художників), нумізматична колекція та ін.

Тематичні розділи краєзнавчого відділу розповідають про історію краю від найдавніших часів до наших днів. В окремому залі розміщено археологічний відділ. Тут можна оглянути карту археологічних пам'яток Борщівського району, оригінальні археологічні знахідки давнього кам'яного віку, велику колекцію артефактів трипільської культури, копію золотого Михалківського скарбу, старожитності черняхівської культури та періоду давньоруського часу.

В експозиції широко представлені етнографічні матеріали регіону, зокрема колекція Борщівської чорної вишитої сорочки кінця

XIX – поч. XX ст. Експонуються також зразки народного лемківського одягу.

Оригінальними експонатами відображено події Першої та Другої світових воєн. Окремий розділ присвячений відомим митцям Якову Гніздовському та Леопольду Левицькому, уродженцям нашого краю. Виставлені твори та особисті речі художників. Завершується експозиція краєзнавчого відділу розділом «Вироби народних майстрів Борщівщини».

Музей Т. Г. Шевченка є першим великим музеєм поета в Західній Україні. В першому залі експозиції розповідається про дитинство Т. Шевченка. Тут показано родовід поета, експонується макет шевченківської хати. За допомогою характерних експонатів відтворено селянський побут XIX ст. У вітрині експонуються книги, які читали в сім'ї Шевченків, зокрема Біблія і Псалтир. На стіні – ікона Божої Матері, рушник із Черкащини. Окрасою залу є діорама «Мені тринадцятий минало» та скульптура «Молодий Т. Шевченко» – робота кубинського скульптора Томаса Оліви, подарована музею автором.

В окремому залі розповідається про петербурзький період життя і творчості Т. Шевченка. Про перебування поета на Тернопільщині свідчать чотири його акварелі з видом Почаївської Лаври (копії художника Г. Миколишина). В центрі експозиції поміщена творча робота Г. Миколишина «Молодий Шевченко серед селян».

У музеї Т. Г. Шевченка

Третій зал відображає період перебування Шевченка на засланні, смерть поета та вшанування його пам'яті. Експонується копія посмертної маски поета, яку виготовив скульптор П. К. Клодт, викладач Петербурзької Академії мистецтв.

У музеї Т. Шевченка протягом двадцяти років формувалася велика колекція «Кобзарів», яка сьогодні налічує понад 300 примірників. Кожна з цих книг особлива і має свою історію. Безперечно, що найбільшу цін-

ність мають прижиттєві видання творів Т. Шевченка. Серед великої музейної колекції, чільне місце займає оригінальне прижиттєве видання «Кобзаря» 1860 р., надруковане за кошти Платона Смиренка.

Окрасою фондової колекції музею є оригінальне видання поеми «Гайдамаки», яке було здійснене в Петербурзі 1886 р. з присвятою В. І. Григоровичу «На пам'ять 22 квітня 1838 року». Видання ілюстроване художником О. Г. Сластіоном. Він уславився, як неперевершений ілюстратор творів Т. Шевченка. Зміст ілюстрацій та їх послідовність дуже вдало пов'язані зі змістом поеми.

В експозиційній вітрині представлено відомий «Кобзар» 1907 р., що вийшов у Петербурзі за редакцією В. Доманицького. Саме це видання «Кобзаря» шевченкознавці вважають найбільш науковим і достовірним. У колекції музею є також «Кобзарі», що видавались у Галичині 1867 р., 1912 р., 1914 р., зокрема «Кобзар» від 1908 р. (том II), виданий за редакцією Івана Франка у Львові й ухвалений Науковим Товариством ім. Шевченка.

Велика любов і пошана видавців до Тараса Шевченка відчувається в художньому оформленні видань «Кобзаря». Ілюстрації до них виконали такі видатні художники, як І. Їжакевич, В. Касіян та інші. Оригінальним за оформленням є видання 1972 р. (видавництво «Дніпро»), ілюстроване репродукціями з рушників роботи лауреатів премії ім. Т.Г. Шевченка Анни Василящук та Ганни Верес.

Цінними є також збірки Т. Шевченка, передані українською діаспорою Канади. Це 4-томний «Кобзар» за редакцією Леоніда Білецького, виданий 1952 р. у Вінніпезі.

Музейну експозицію прикрашає факсимільне видання (точна копія «Кобзаря» 1840 р.), яке було видруковане до 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка Академією Наук УРСР у 1962 р. Особливої уваги заслуговують факсимільні видання «Кобзаря», які підготувало рівненське товариство «Просвіта» у 2000 р. Книга також містить факсиміле «Кобзаря» 1840 р.

Відділ «Печера-музей трипільської культури «Вертеба» знаходиться в однойменній печері, яка розташована за 2 км на північний захід від с. Більче-Золоте. Завдяки великій кількості знахідок, а також, враховуючи унікальність природного об'єкту, тут створено перший

в Україні підземний музей трипільської культури. Відвідувачі мають змогу здійснити мандрівку захоплюючим маршрутом, познайомитися з матеріалами оригінальних археологічних розкопок та оглянути діораму з мальованим трипільським керамічним посудом та п'ятьма скульптурами, що відображають сцени життя трипільців у печері. Екскурсійний маршрут та експозиційні ділянки для огляду відвідувачами підготували працівники музею. Він прокладений залами та коридорами печери протяжністю близько 1 км. Маршрут екскурсантів пролягає неподалік трьох археологічних розкопів трипільського поселення. Збереглися фрагменти мальованої трипільської кераміки, долівка, вимощена випаленою глиною. Усі оригінальні знахідки датуються пізнім періодом трипільської культури.

В лівій частині печери, поруч з екскурсійним маршрутом, розміщена «трипільська лежанка» – місце, де древні трипільці, можливо, здійснювали ритуальні обряди або просто відпочивали. У правій частині печери знаходиться ще один археологічний розкоп. На ньому розчищено великі керамічні фрагменти зерновика, залишки вогнища, ріг тура, частина рогу оленя, невелика чашечка і майже ціла миска. Ці знахідки пролежали в печері понад 5 тисяч років.

Центральне місце експозиції музею займає діорама зі скульптурами, що знаходиться у великому залі завдовжки близько 20 м і шириною 8 м. У глибині залу розміщено скульптуру давнього трипільця, який виходить з темного ходу і несе невеликий глечик, а в лівій руці тримає факел, яким освічує собі дорогу.

Експозиція у печері-музеї трипільської культури «Вертеба»

Речі матеріального вжитку, які розміщені в діорамі, представлені копіями кістяних мотик, крем'яних і мідних сокир, скребків. Важливе значення займає мальований трипільський керамічний посуд. Орнамент нанесений на посуд – аналогічний зразкам розпису на кераміці, знайденим під час

розкопок. Керамічні вироби представлені в експозиції двома бінокле-видними посудинами, п'ятьма великими зерновиками, чотирма миска-ми, п'ятьма середніми посудинами.

Варто відзначити, що створити такий музей без археологічно-го і спелеологічного досвіду просто неможливо. Окрім ґрунтовних теоретичних знань з історії та археології, науковець повинен володі-ти сумою практичних навиків з методики наукових досліджень у під-земному природному середовищі. Саме такі фахівці працюють у цьо-му відділі музею. До основних напрямків їхньої діяльності належать археологічні дослідження, популяризація та охорона пам'яток істо-рії та культури.

З метою проведення дослідницької діяльності й поповнення му-зейних фондів організовано роботу наукових експедицій. При музеї протягом багатьох років працюють археологічна, етнографічна, спеле-ологічна та природоохоронна експедиції. Їх діяльність тісно пов'язана зі специфічними особливостями регіону та основними напрямками ро-боти музею.

На даний час Борщівський краєзнавчий музей уже не є класич-ним музейним закладом. Для нас він є інституцією, яка здійснює на-укові дослідження, активно співпрацює з науковими закладами Укра-їни і закордону. Такий досвід співпраці спонукає працівників музею до оволодіння сучасними методиками дослідження і аналізу матеріа-лу. Такими чином, Борщівський краєзнавчий музей став потужними науково-методичним центром краю. Відтак колектив об'єднав набутий у попередні роки потенціал музейних колекцій із матеріалами новітніх досліджень і презентував їх у сучасній формі.

Серед головних напрямків наукових досліджень музею – де-тальне вивчення трипільських старожитностей, які зберігає земля Тернопільщини. П'ять тисячоліть тому на території сучасної Укра-їни існувала стародавня землеробська культура, нащадками якої ми є. Люди, яких ми називаємо трипільцями, заклали підвалини цивілізації на нашій землі. Вони першими почали тут вирощувати хліб і плавити метал, збудували селища. Поява трипільської архе-ологічної культури була одним із поворотних моментів історії на-шого краю.

Щодо трипільської культури в суспільстві склалися своєрідні інформаційні стереотипи. В основному трипільську культуру в Україні тісно пов'язують з Київщиною і Черкащиною. Загальновідомо, що наукові дослідження трипільської культури (культури мальованої кераміки) проводив Вікентій Хвойка, проте перші розкопки розпочалися саме на Борщівщині, у с. Більче-Золоте в 1884 р. [1, 3].

Прикметно, що у трипільський час на території сучасної Тернопільської області знаходилися основні осередки трипільської цивілізації, а Подніпров'я (сучасні Київщина і Черкащина) було трипільською периферією.

Керамічна посудина трипільської культури з поселення Збручанське

тинці і Росохач Чортківського району та в с. Васильківці Гусятинського району [2, 66].

Археологічна експедиція музею ще з початку 1990-х рр. здійснює розкопки в печерних порожнинах. У 1996–2012 рр. проводилися дослідження в печері Вертеба біля с. Більче-Золоте – унікальної археологічної пам'ятки трипільської культури IV–III тис. до н.е. Тут виявлено ділянку, яка активно використовувалася людьми в добу енеоліту, про що свідчать виявлені тут знахідки: непорушені залишки вогнища, велика глиняна миска, перевернута вверх дном, фрагменти кераміки.

У потужному культурному шарі печерних відкладів вдалося зафіксувати у непорушеному стані залягання знахідок. На базі стратиграфії і типологічного поділу кераміки попередньо виділено три хроноло-

З 1991 р. при музеї постійно діє археологічна експедиція. Матеріали з розкопок становлять основу археологічної колекції та експозиції музею. Найбільше вивчено поселень трипільської культури, зокрема, поселення біля сіл Глибочок, Збручанське, Більче-Золоте у Борщівському районі, поблизу с. Підзамочок Буцацького району, в селах Капустинці і Росохач

гічні горизонти, чітко розмежованих стерильними шарами, що представляють три локальні групи трипільської культури – Заліщицьку, Кошилівецьку і Касперівську. Виробничий інвентар представлений знаряддями, виготовленими з кременю, каменю, кості і металу. Основну масу знарядь праці складають крем'яні вироби. У печері виявлено кістки тварин, що використовувались у виробничих цілях. Серед знахідок привертає увагу значна серія з кістки і рогу. В печері знайдено амулет, виготовлений з кістяної пластини, пов'язаний з культом сонячного бика. Кістяна пластинка (10 x 10 см) імітує голову бика з потужними рогами. Невеликі отвори по кутах означають очі і ніздрі. Отвір у верхній частині свідчить про використання предмета як натільної оздобы [3, 419]. Велику групу знахідок складають керамічні пряслиця. Характерними для даної пам'ятки є пряслиця, виготовлені з уламків товстостінних посудин. Мідні вироби представлені трубчатими бочковидними намистинами, мідною сокирою і одним шилом.

Окремі речі і об'єкти матеріальної культури досліджуваної пам'ятки в тій чи іншій мірі відображають світоглядні уявлення древніх племен. Це, в першу чергу, антропоморфні і зооморфні глиняні фігурки та різного роду амулети.

Колекція матеріалів з Вертеби зберігається у Борщівському краєзнавчому та Краківському археологічному музеях. Вона налічує понад 35 тис. фрагментів кераміки, понад 300 вцілілих посудин, близько 120 вцілілих і фрагментованих антропоморфних і зооморфних гли-

*Археологічні дослідження
у печері Вертеба*

няних фігурок, понад 60 інших виробів з глини (пряслиця, грузила), близько 200 кістяних виробів, 300 виробів з кременю і каменю, а також прикраси з міді, кістки і мушлі [4,4].

Здобуті під час досліджень у печері матеріали вже реставровані і виставлені для огляду в експозиції музею. Вони становлять важливу на-

укову колекцію трипільських старожитностей в Україні і увійшли до загальнодержавного музейного фонду.

Протягом останніх років музей тісно співпрацює з працівниками Інституту археології НАН України, науковцями та студентами Державного Університету Гранд Валлей (США, штат Мічиган). Підготовлено та проведено декілька спільних археологічних експедицій в печеру Вертеба з метою пошуку та вивчення антропологічного та генетичного матеріалу періоду трипільської культури. В 2011 р. до наших досліджень долучились науковці факультету географії англійського Університету Халл, які провели повторні дослідження кісткового матеріалу з печери Вертеба. Зроблено нові біометричні заміри. Взято проби для більш ретельного, якісно нового дослідження кісток на вміст стронцію для точного визначення абсолютного віку людини, що перебувала у печері Вертеба в період енеоліту. Результати польових та лабораторних досліджень допомагають поглибити наші знання про людей періоду трипільської культури, визначити їхній вплив на формування сучасного складу населення України [5, 27].

Співпраця з науковими центрами України та зарубіжжя стимулює колектив музею до теоретичного узагальнення своєї роботи. Результати досліджень трипільських пам'яток опубліковані у наукових фахових виданнях України, Польщі, Росії, Румунії, Молдови, США та Чехії.

Працівники музею постійно проводять археологічні розвідки також у південній частині області. На основі отриманих результатів створено археологічну карту, на якій зафіксовано місця знаходження різновікових археологічних пам'яток.

Значна кількість великих печер на території Борщівського району перетворила цей край у важливий науковий майданчик їх дослідження. Гігантські лабіринтові печерні системи, утворені у неогенових гіпсах Поділля, є найбільшими у світі печерами сульфатного карсту. Заслугою багатьох поколінь спелеологів є відкриття та вивчення складних печерних лабіринтів. Активні, багаторічні пошукові роботи у печерах здійснюють також музейні фахівці. Ще на початку 90-х рр. на основі невеликого спелеозагону, який діяв при археологічній експедиції, утворилася спелеологічна секція «Музей», яка діє при нашій установі на громадських засадах. Основні зусилля зосереджуємо на дослідженнях печери

«Вертеба» та інших печерних пам'яток. Окрім того, в наші завдання входить не тільки вивчення історичних процесів, що відбувалися протягом віків в природних підземлях, але й виявлення, відкриття та дослідження нових печер. На даний час здійснено комплексні пошукові роботи. Завершено суцільне обстеження території гіпсового карсту у межиріччі Збруча і Серету, виявлено та зафіксовано місцезнаходження нових печерних порожнин, обстежено десятки карстових провалів, тріщин, прокопано сотні метрів у замитих понорах. Відкрито і внесено до загального кадастру печер України нові печери Поділля: Експедиційна, Вертеб Злотого, Мокра Яма, Замкова, Галина, Кадуб, Зимова, Вертикальна [6, 2–11].

Вже понад 12 років досліджується досить цікава і перспективна печера-понор «Музейна» в масиві, який розділяє дві найдовші печери України – «Озерну» і «Оптимістичну». Відкрито сітку розгалужених підземних лабіринтів з високими тріщиноподібними ходами. Складено карту привхідної частини печери.

Активні спелеологічні дослідницькі роботи мають своє відображення у опублікованих статтях з даної проблематики у наукових виданнях відповідного профілю. Налагодилась тісна співпраця працівників музею з Українським інститутом спелеології і карстології, Українською спелеологічною асоціацією, багатьма вітчизняними та зарубіжними спелеоклубами та екологічними громадськими організаціями.

Етнографічна збірка музею

Збір і дослідження етнографічних матеріалів належить до головних напрямків наукової роботи музею. Мета полягає у ґрунтовному дослідженні багатого джерельного і фактологічного місцевого матеріалу, витоків вишивання борщівської народної сорочки – визначного художнього явища національної культури, одного з найбільш давніх і важливих напрямків вітчизняного декоративного мистецтва.

Багата, різноманітна і неповторна народно-традиційна культура жителів Борщівщини формувалася протягом століть. У порівнянні з іншими місцевостями України, тут досить тривалий час добре зберігалися давні народні звичаї, обряди, одяг. Природні, соціально-економічні, історико-політичні та культурно-побутові умови мали вирішальний вплив на формування своєрідного локального варіанту народного одягу.

Найбільш характерні зразки народного одягу зібрано в етнографічній колекції музею. За результатами тридцятип'ятирічної збіральної та науково-дослідницької роботи музейними працівниками сформована повноцінна етнографічна збірка. Вона нараховує 1160 предметів, які походять тільки з Борщівщини.

Найчисельнішу групу етнографічної колекції складають вишиті святкові, недільні та буденні сорочки. Меншою кількістю представлені спідниці, горботки, запаски і крайки. Незначна частина збірки – це головні убори, шийні прикраси і взуття. Більшість зразків датується кінцем ХІХ – першою половиною ХХ ст. На відміну від приватних колекцій, тут кожен експонат має свою правдиву історію. На всі зразки одягу зроблено науковий опис, який інформує про місце походження сорочки, назву населеного пункту, автора роботи та інше. Їх внесено до державного реєстру.

Найяскравішими за насиченістю та багатством вишивки є жіночі сорочки зі сіл Шупарки, Мушкатівки, Юр'ямполь, Більча-Золото, Бабинців, Пищатинців, Устя, Гермаківки, Залуччя, Пилипчого, Сапогова, Вербівки, Висічки, Олексинців, Худіївців.

Чоловічі сорочки представлені переважно зразками з Мельниці-Подільської округи та центральної частини району. Як правило, це наступні населені пункти: Боришківці, Мельниця-Подільська, Іване-Пусте, Худиківці, Шишківці, Бабинці, Вербівка, Сапогів, Сков'ятин, Пилипче, Кривче, Вовківці [7, 2–11].

Значна кількість зразків народного одягу у свій час була передана до музею жителями району безкоштовно. На даний час брак фінансування утруднює повноцінне поповнення музейних фондів. Тим паче, що тепер відбувається активний процес скуповування для приватних колекцій в населення краю останніх унікальних зразків борщівської сорочки вишитої чорною бавною і інших складових компонентів народного одягу. Проте і в нинішній час ринкових відносин трапляються випадки, коли місцеві жителі дарують музею вишиванки. Декілька років тому жителька с. Вовківці Марія Романчишин передала в музейний заклад безкоштовно давні вишиті сорочки, чим приємно здивувала працівників музею і громадськість району.

Отже, колекція народних сорочок, яка сформована у музеї є цінним етнографічним зібранням. Вона сприятиме відродженню забутої техніки вишивки, відтворенню автентичності українського національного костюма, приверненню широкого загалу до народної культури, звичаїв, традицій і обрядів.

З метою професійного, детального вивчення окремих сторінок історії краю та її популяризації у музеї приділяється увага видавничій справі. Зокрема, з 1992 р. започатковано видання науково-краєзнавчого збірника «Літопис Борщівщини». Друком вийшло 12 випусків [8]. Це – колективна праця, в якій на основі наукових досліджень багатьох авторів із залученням численних документальних джерел з українських і закордонних архівів, бібліотек, а також з наукової літератури вдалося глибоко і детально вивчити окремі періоди історичного минулого краю. З самого початку свого заснування часопис не претендував на всебічне і повне висвітлення усіх історичних періодів і подій. Редактори намагалися представити для читачів в основному малодосліджені або свідомо замовчувані теми. При цьому чітко дотримувалися усіх канонів наукового видання. Матеріали, що друкувалися, стосуються винятково Борщівщини. Завдяки науково-краєзнавчому збірнику, науковці з Києва, Львова, Тернополя та інших регіонів України отримали можливість публікувати результати власних досліджень. Своєю появою «Літопис Борщівщини» спричинив пошкваллення роботи і місцевих дослідників-краєзнавців над пошуком цікавих нових тем для написання статей.

Загалом у збірнику опублікували свої статті 107 авторів. Окремі з них стали постійними дописувачами. Таким чином, у десяти випусках подано 190 публікацій, що становить 1300 сторінок тексту. З об'єктивних причин не вдалося дотриматися періодичності виходу збірника. Проте сподіваємося, що охоплені проблеми допоможуть читачам краще пізнати ті складні і суперечливі процеси, що проходили на терені краю, ознайомитись з цікавими й маловідомими подіями, на які так багата Борщівщина.

Збірник подає пізнавальну інформацію для широкого кола читачів на прикладі глибокого наукового дослідження тієї чи іншої історичної події чи явища, чим заклав надійний фундамент для подальших узагальнюючих праць.

Нещодавно вийшла з друку книга «Борщівська народна сорочка: Матеріали. Крій. Техніка шитва. Колекція Борщівського краєзнавчого музею» [9, 365]. Авторами даного дослідження є Людмила та Олексій Покусінські. Публікація етнографічної колекції стала важливою подією у діяльності музею. Книга, обсягом у 365 сторінок, знайомить читача з техніками шитва і технологією виготовлення борщівської народної сорочки. У чудово ілюстрованому виданні опубліковано фондову колекцію сорочок, датованих кінцем XIX – початком XX ст.

Завдяки наполегливій дослідницькій праці автори зуміли описати всі тонкощі і стадії виготовлення сорочки: матеріали, крій, техніки шитва та змережування. Ілюстрації-схеми достеменно відтворюють способи вишивки та відкривають кожен орнамент, вишитий на тій чи іншій сорочці, представленій у книзі, зберігаючи зовнішній вигляд укладених у шві стібків.

*Жіночий народний одяг
Борщівщини із фондової
колекції музею*

Грунтовне наукове дослідження з публікацією найяскравіших зразків вишитих сорочок з фондової колекції музею стане вагомим внеском у вивченні багатого джерельного і фактологічно місцевого матеріалу, поверне до витоків вишивання борщівської народної сорочки – визначного художнього явища національної культури, одного з найбільш давніх і важливих видів вітчизняного декоративного мистецтва.

Колектив музею намагається якнайбільше розширити коло наших відвідувачів, вивчити їхні зацікавлення під час проведення різноманітних презентацій, зустрічей, виставок. Багатопрофільність установи визначає тематику виставок та освітніх заходів. Домінують виставки краєзнавчого, мистецького, етнографічного та археологічного спрямувань. При музеї функціонує картинна галерея. Тут виставляють свої роботи місцеві автори, художники з різних міст України, а також влашто-

вуються виставки картин з фондової колекції, яка налічує біля 500 полотен відомих українських художників. Щорічно експонуємо 25 – 30 виставок. Пересувні виставки музею проводив у закладах культури району, Тернополі, Івано– Франківську, Києві та у музеї-заповіднику «Трипільська культура» в Черкаській області.

З метою популяризації трипільських старожитностей України 56 знахідок з досліджень музейної експедиції експонувалися у 2010 р. на виставці «ANCIENT TRYPILLIA» у Нью-Йоркському Музеї Мистецтв.

Етнографічна виставка, 2012 р.

Для тісної співпраці музею з жителями району та з метою згуртування окремих зацікавлених людей при музеї створені й діють громадські організації. Зокрема, для вивчення та популяризації історичного минулого краю утворено краєзнавче товариство «Джерело», яке об'єднало багатьох розрізаних краєзнавців, істориків регіону та інших міст України.

При картинній галереї музею діє творче об'єднання художників «Потік», до якого входять понад 20 митців краю. Його мета – популяризація творчості місцевих професійних і самодіяльних художників, проведення творчих семінарів, влаштування колективних та персональних виставок.

При «Музеї Т. Шевченка» активно працює літературне об'єднання «Ліра», яке ставить за мету проведення літературних читань, об'єднання зусиль для видання колективних поетичних збірок і окремих авторів.

Музей став важливим об'єктом туристичної інфраструктури. Через Борщів проходять туристичні маршрути, зокрема до Кривченської печери, Кам'янця-Подільського, Хотина. Музейні працівники добре засвоїли методику екскурсійного обслуговування відвідувачів не тільки в експозиціях музею, але і в печерах району, на природних, археологічних та архітектурних пам'ятках. Вони постійно проводять оглядові та тематичні екскурсії учням і вчителям місцевих шкіл, а також для численних груп учнівської та студентської молоді з різних міст України.

Вже традиційно при музеї проходять навчальну практику студенти вітчизняних та закордонних вузів.

Про роботу музею громадськість неодноразово інформували статті в газетах, а про печеру-музей трипільської культури Вертеба створено декілька науково-документальних фільмів.

Очевидно, що для ефективної роботи музею потрібні різнобічні знання, великий досвід, узгодженість працівників, сприяння громади й зацікавлення партнерів. Специфіка нашого закладу полягає в тому, що в його діяльності тісно переплітаються науково-дослідна й освітня функції.

За більш ніж 35-річний період своєї діяльності музей зосередив у своїх фондах та експозиціях унікальну інформацію про культуру та історичне минуле Борщівського району. Публічність, максимальна доступність, толерантність і відкритість музейних колекцій стали головною передумовою успішного функціонування закладу.

Місцеві особливості історичного та культурного розвитку були визначальними факторами, які вплинули на формування своєрідного стилю роботи музейної установи. При цьому вдало використано найбільш яскраві явища і події в галузі етнографії та археології. З часом строкатість у головних напрямках діяльності та наявність різнопланових структурних підрозділів вдалося перетворити у переваги музею, надати йому виразних рис оригінальності.

Список використаних джерел

1. Pawłowicz E. Piezaryw Bilczu //E. Pawłowicz //Teka konserwatorska Galicyi Wschodniej. – Lwów, 1892. – S.49–52.

2. Сохацький М. Результати нових досліджень пам'яток трипільської культури на Поділлі /М. Сохацький // *Kultura trypolska wybrane problemy. Materiały z polsko – ukraińskiego seminari um naukowego.* – Stalowa Wola, 2005. – S. 65–70.

3. Сохацький М. П. Пластини у вигляді голови бика з Вертеби / М. П. Сохацький // *Енциклопедія трипільської цивілізації.* К., – Укрполіграфмедіа, 2004, т. II. – С. 410–412.

4. Сохацький М. П. З історії археологічних досліджень трипільської культури в Тернопільській області /М. П Сохацький // *Археологія.* – К., 2006. – №2. – С.3 – 12.

5. Сохацький М. П. Нові палеоантропологічні матеріали з поселення трипільської культури в печері Вертеба /М. П Сохацький // *Актуальні проблеми археології: тези Міжнар. наук. конф. на пошану І. С. Винокура (м. Кам'янець-Подільський, 23–25 верес. 2010 р.).* – Тернопіль, 2010. – С. 26–27.

6. Сохацький М. Дослідження печер у межиріччі Збруча і Серету Борцівською спелеосекцією «Музей» /М. Сохацький, М. Бойко, О. Дудар // *Свет.* – №1 (32). – К., 2007. – С. 2–11.

7. Николин Н. І. Вишита жіноча сорочка в етнографічній колекції Борцівського краєзнавчого музею /Н. І. Николин // *Літопис Борцівщини.* – Борців: [б. в.], 2006. – Випуск II. – С. 72 – 79.

8. Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: [б. в.], 1992. – Вип. 1. – 56 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: МП «Чумацький шлях», – 1993. – Вип. 2. – 100 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: МП «Чумацький шлях», – 1993. – Вип. 3. – 100 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 1993. – Вип. 4. – 100 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 1994. – Вип. 5. – 108 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 1994. – Вип. 6. – 117 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 1995. – Вип. 7. – 108 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 1996. – Вип. 8. – 154 с.

Літопис Борцівщини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Сковчиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 2000. – Вип. 9. – 92 с.

Літопис Борцівицини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Скочиляс, М. Сохацький. – Борців: КТ «Джерело», – 2001. – Вип. 10. – 97 с.

Літопис Борцівицини: Істор.-краєзнав. зб. /ред. І. Скочиляс, М. Сохацький. – Борців: [б. в.], – 2006. – Вип. 11. – 124 с.

Літопис Борцівицини: Істор.-краєзнав.зб. /ред. І. Скочиляс, М. Сохацький. – Борців: [б. в.], – 2011. – Вип. 12. – 144 с.

9. Покусінська Л. Борцівська народна сорочка: Матеріали. Крій. Техніки шитва. Колекція Борцівського краєзнавчого музею /Л. Покусінська, О. Покусінський // Київ: Новий друк, 2013. – 368 с.

Mykhaylo Sokhatskyy

THE BORSHCHIV REGIONAL HISTORY MUSEUM AS THE SCIENTIFIC AND CULTURAL CENTRE OF THE WESTERN PODILLYA

The article highlights the activity of the Borshchiv Regional History Museum. The peculiarities of the process of its formation and development as the establishment has been specified. The process of scientific traditions generations in a particular taken region has been studied. The basic tendencies of establishment's activity were analyzed, especially such as: the field studies, the formation of museum collections, the scientific results and the local history research findings in published forms.

Key words: Borshchiv, Regional History Museum, exhibitions, collection, Trypillya culture, ethnography.